

1.4.2016

Oikeusministeriö
oikeusministerio@om.fi

Viitteenne: OM 1/61/2014

TUTKINTAVANKEUDEN VAIHTOEHDOT JA JÄRJESTÄMINEN

Oikeusministeriön asettama työryhmä on selvittänyt tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja tutkintavankeuden järjestämistä. Työryhmän mietintö (OM mietintöjä ja lausuntoja, 5/2016), on kirjoitettu hallituksen esityksen muotoon. Oikeusministeriö on 19.2.2016 päivätyllä ja mm. Sisä-Suomen poliisilaitokselle osoittamallaan lausuntopyynnöllään pyytänyt poliisilaitoksen lausuntoa työryhmän mietinnöstä.

Mietinnössä ehdotetaan, että pakkokeinolain säännöksiä tutkintavankeuden vaihtoehtoista täydennettäisiin lisäämällä lakiin säännökset tehostetusta matkustuskiellosta ja tutkinta-arestista. Toisaalta työryhmä ehdottaa tutkintavankeuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aikaa, jonka tutkintavankia voitaisiin säilyttää poliisin ylläpitämässä säilytystilassa, lyhennettäisiin nykyisestä ja sen edellytyksiä muutenkin tiukennettaisiin.

Sisä-Suomen poliisilaitos pitää työryhmän mietintöä yleisesti ottaen asiallisena ja riittävän laajasti perusteltuna. Poliisilaitos haluaa kuitenkin tuoda Oikeusministeriölle julki seuraavat lähinnä tehostetun matkustuskiellon käytännön soveltamiseen sekä tutkintavankeuslakiin suunniteltujen muutosten oletettavista vaikutuksista rikostorjuntatyölle. Poliisilaitos pitää esille tuomiensa seikkojen katsoo huomioimista lainsäädäntötyön jatkovalmistelussa tärkeänä.

1.1. Yleistä, tutkintavankeuden tarkoitus sekä muutosten tavoite

Tutkintavankeuden tarkoitus on kirjattu tutkintavankeuslain 1 luvun 3 §:ään. Lain mukaan tutkintavankeuden tarkoitus on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistusten täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen.

Työryhmän mietinnöstä käy ilmi, että tutkintavankeuslakiin kirjatun syyttömyysolettaman ja tutkintavankien määrän nousun vuoksi on perusteltua pyrkiä löytämään toimivia vaihtoehtoja tutkintavankeudelle. Mietinnössä tuodaan julki lainsäätäjän tahto, jonka mukaan tutkintavankeutta tulisi käyttää viimesijaisena keinona, johon turvaudutaan vasta, kun tavoiteltavaan tarkoitukseen ei päästä sitä lievemmillä pakkokeinoilla. Työryhmän esityksen mukaan tämä vähimmän haitan periaatetta ja myös suhteellisuusperi-

aatetta ilmentävä näkökohta edellyttää, että käytettävissä olisi toimivia ja uskottavia tutkintavankeuden vaihtoehtoja. Mietinnöstä käy myös ilmi, että esityksen tarkoituksena on vähentää tutkintavankien määrää ja vapaudenmenetyksen käyttöä sellaisissa tilanteissa, joissa rikoksesta epäillyn vähemmän rajoittavat pakkokeinot olisivat mahdollisia ja niitä voitaisiin käyttää tutkintavankeuden tarkoitusta vaarantamatta.

Poliisilaitos pitää mietinnössä usein eri argumentein perusteltua tavoitetta hyväksyttävänä. Poliisilaitos toteaa, että tutkintavankeus on käytännön rikostorjuntatyössä viimesijainen vaihtoehto, mutta samalla usein käytännön poliisitoiminnan näkökulmasta toistaiseksi myös ainoa mahdollinen pakkokeino esitutkinnan turvaamiseksi sekä rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Poliisilaitos pitää tärkeänä, että nyt käsillä olevan lainsäädäntöhankkeen yhteydessä otetaan riittävällä tavalla huomioon myös rikosten ennalta estävän toiminnan (jatkamisvaara) sekä törkeiden rikosten selvittämiseen (vaikeuttamisvaara) liittyvät näkökohdat.

On todettavissa, että 1.1.2014 voimaan tulleen uuden pakkokeinolain myötä matkustuskieltoa säätelevään lainsäädäntöön tehtiin muutoksia, joiden tavoitteena oli vastaavaan tapaan lisätä mm. matkustuskiellon käyttöä vangitsemisen sijaan. Työryhmämietinnöstä käy ilmi, että 1.1.2014 tehdyillä muutoksilla ei ole ollut suurta vaikutusta matkustuskiellon käyttöön. Lainsäädännön muutosten myötä tuomioistuinten määräämien matkustuskieltojen lukumäärä on jopa laskenut vuodesta 2013 (31 kpl) vuoden 2014 (25kpl) lukuihin. Poliisilaitos piti jo ennen uuden pakkokeinolain voimaantuloa selvänä, että matkustuskiellon käyttöalan teknisellä laajentamisella (mahdollista myös vaikeuttamisvaaran yhteydessä) ei tule olemaan vaikutusta matkustuskiellon käytettävyyteen vangitsemisen sijaan. Syy tähän on poliisilaitoksen näkemyksen mukaan se, että matkustuskiellolla ei ole katsottu olevan riittävän toimiva pakkokeino erityisesti esitutkinnan turvaamiseksi (vaikeuttamisvaaraan käsillä ollessa).

Työryhmän mukaan matkustuskiellon ongelmana on se, että matkustuskieltoon määrätyle asetettujen velvoitteiden valvonta on käytännössä resursien puutteen vuoksi varsin vähäistä. Tästä syystä sillä ei voida kovin tehokkaasti torjua eikä vähentää vaikeuttamis-, karttamis- ja jatkamisvaaraa. Työryhmä mukaan jotta matkustuskiellon käyttöä voitaisiin lisätä, sen valvontaa tulisi oleellisesti tehostaa. Tämä voitaisiin tehdä työryhmän mukaan siten, että valvontaan kytkemällä matkustuskieltoon jatkuva ja ympärivuorokautinen tekninen valvonta kotona olevan valvontapäätteen tai muun paikannuslaitteen avulla.

Työryhmän mietinnöstä käy ilmi, että poliisi, tulli ja rajavartiolaitos käyttivät matkustuskieltoa vuonna 2014 yhteensä 576 tapauksessa ja kieltoa rikottiin yhteensä 267 tapauksessa. Poliisilaitos katsoo, että matkustuskiellon valvonnassa on, toisin kuin työryhmä esittää, onnistuttu. Tilastojen mukaan noin joka toisen matkustuskiellon määräämisen yhteydessä sen valvonnassa on tullut ilmi kiellon ehtojen rikkominen. Toisaalta on todettavissa, että jatkuvan ja ympärivuotisen teknisen valvonnan kytkemisellä matkustuskieltoon voidaan matkustuskiellolla odottaa saavutettavan parempia tuloksia erityisesti rikollisen toiminnan jatkamisvaaran estämisessä.

Poliisilaitos haluaa kuitenkin korostaa, että nyt esitetyillä muutoksilla matkustuskieltoa säätelevään lainsäädäntöön ei tulla saavuttamaan uskottavaa vaihtoehtoa vangitsemiselle silloin, kun on syytä epäillä, että epäilty vaikeuttaa tutkittavana olevan asian selvittämistä (vaikeuttamisvaara). Esitetyllä tavalla toteutettavan epäillyn teknisen valvonnan avulla ei poliisilaitoksen käsityksen mukaan voida estää epäillyn omaa tai hänen toimeksiannosta tapahtuvaa todistusaineoston hävittämistä, turmelemista, muuttamista tai kätkemistä taikka todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa suuntautuvaa vaikuttamista.

Poliisilaitos toteaa vielä, että tutkintavangin säilyttämistä poliisivankilassa tavanomaisen vankilan sijaan on, toisin kuin esityksessä tuodaan julki, mahdollista tulkita jopa syyttömyysolettaman vastaisena toimintana. Poliisilaitos katsoo, että viranomaistoiminnan luotettavuuden mallimaana tunnetussa suomalaisessa yhteiskunnassa kansalaisten käsitys on se, että rikokseen syyllistyneet kuuluvat vankilaan ja syyttömät enintään poliisin tutkimusten kohteena poliisin tilapäisesti säilytettäviksi.

Poliisilaitoksen esitys: Tehostettua matkustuskieltoa säätelevään pakkokeinolain 5:1 a§ 1 momenttiin eli tehostetun matkustuskiellon edellytyksiin kirjataan: Jos tuomioistuin vangitsemisvaatimusta tai vangittuna pitämistä koskevaa asiaa käsitellessään katsoo, että matkustuskielto on riittämätön pakkokeino 1 §:n 1 momentin *1 ja 3 kohdissa* tarkoitetun vaaran torjumiseksi, tuomioistuin voi vangitsemisen sijasta määrätä tutkintavangin tai vangittavaksi vaaditun 2 luvun 12 d §:ssä tarkoitetulla tavalla valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon, joka toimeenpannaan teknisin välinein valvottuna.

1.2. Valvonnan sekä viranomaisyhteistyön järjestäminen

Esityksestä käy ilmi, että poliisi vastaisi tehostetun matkustuskiellon valvonnasta ja Rikosseuraamuslaitos tutkinta-arestin valvonnasta. Molempien pakkokeinojen teknisestä valvonnasta vastaisi kuitenkin Rikosseuraamuslaitos. Esityksen kohdassa 4.1. Taloudelliset vaikutukset, tuodaan julki suunnitelma, jonka mukaan tutkinta-arestin (pitäisikö olla myös tehostetun matkustuskiellon) ympärivuorokautisesta teknisestä valvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomo, jonka resursseja tulisi vahvistaa.

Poliisilaitos toivoo, että esityksessä käsiteltäisiin tarkemmin eri viranomaisten valvontavastuulla olevien tehostetun matkustuskiellon valvonnan ja pakkokeinon teknisen valvonnan rajapintoja. Poliisilaitoksen näkemyksen mukaan esityksessä ei juuri ole käsitelty niitä päivittäisen viranomaisyhteistyön toimintamalleja, joiden avulla mm. tieto tehostetun matkustuskiellon rikkomisesta saavuttaa poliisin. Poliisilaitos pitää selvänä, että esitutkintaviranomaisella tulee olla suora yhteys tehostettuun matkustuskiellon toteuttamisen yhteydessä ehdotetun pakkokeinolain 2:12 d §:n mukaisen teknisen valvonnan avulla saataviin tietoihin.

Poliisilaitoksen esitys: Lainsäädäntöön lisätään säädökset, jonka perusteella rikosseuraamuslaitoksen käytössä olevan pakkokeinolain 2:12 d §:ään perustuvan valvontajärjestelmän tiedot voidaan välittää suoraan Poliisin johto- ja tilannekeskuksissa sekä poliisijoukoissa oleviin näyttöihin.

1.3. Poikkeusluvan myöntäminen

Esityksen mukaan sekä tehostetussa matkustuskiellossa että tutkinta-arestissa olevalle voitaisiin myöntää poikkeuslupa vähäiseen poikkeamiseen näitä pakkokeinoja koskevissa tuomioistuimen ratkaisuissa kirjattuihin määräyksiin ja velvollisuuksiin. Esityksen mukaan tehostetussa matkustuskiellosta poikkeusluvasta päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Esityksessä toistaiseksi voimassa olevaan pakkokeinolain 5:6:§ 1.momenttiin on lisätty uusi lause, jonka mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies saa perustellusta syyistä tutkinnanjohtajaa kuultuaan myöntää luvan yksittäistapauksessa vähäiseen poikkeamiseen tehostettua matkustuskieltoa koskevassa päätöksessä asetetusta velvollisuudesta.

Poliisilaitos katsoo, että pakkokeinolakiin kirjatulla ja yksinomaan tehostettuun matkustuskieltoon liittyvällä lisäyksellä poikkeusluvan myöntämisprosessista tehdään niin kohdehenkilön kuin viranomaistoiminnan näkökulmasta katsottuna tarpeettoman kankea.

Toistaiseksi voimassa olevaan pakkokeinolakiin tarkoituksenmukaisuuslähdekohdista lisätty kokonaan uusi 5:6§ toi pidättämiseen oikeutetulle viranomaiselle mahdollisuuden lieventää sellaisen tuomioistuimen määräämän matkustuskiellon velvoitteen sisältöä, joka yksittäisessä tilanteessa (esimerkiksi hautajaiset) aiheuttaa tarpeen matkustuskieltopäätöksen muuttamiselle.

Poliisilaitos pitää selvänä, että esitutkintaviranomaiselle osoitettu pyyntö niin tavanomaisen matkustuskieltoon kuin nyt esitettävään tehostettuun matkustuskieltoon liittyvästä poikkeusluvasta ohjataan aina sille pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, joka tuntee asian ja pystyy sen päättämään siten, että niin pyytäjän esittämät perustelut kuin rikostorjunnalliset näkökohdat huomioidaan. Esityksessä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle annettu velvoite kuulla aina ennen asiassa tehtävää päätöstä tutkinnanjohtajaa, saattaa aiheuttaa turhia käytännön ongelmia ainakin silloin, kun jutun tutkinnanjohtaja on lomalla tai muuten estynyt työskentelemään.

Poliisilaitoksen esitys: Pakkokeinolain 5:6§ 1. momentti kirjataan esityksessä muotoon: Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa perustellusta syyistä myöntää matkustuskieltoon *ja tehostettuun matkustuskieltoon* määrätylle luvan yksittäistapauksessa vähäiseen poikkeamiseen matkustuskieltopäätöksessä määrätystä velvoitteesta. Tehostettua matkustuskieltoa koskevas ta poikkeusluvasta on viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle.

1.4. Matkustuskiellon muuttaminen ja kumoaminen

Työryhmä ei ole esityksessään käsitellyt matkustuskiellon muuttamiseen ja kumoamiseen liittyviä seikkoja. Toistaiseksi voimassa olevan pakkokeinolain mukaan pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä ei ole mahdollisuutta muuttaa tuomioistuimen tekemää matkustuskieltopäätöstä osittain tai kumota päätöstä kokonaan, vaikka edellytyksiä pakkokeinon käytölle ei enää ole joiltakin osin tai ollenkaan. Tilanne on selkeästi erilainen, kuin yhteydenpidon rajoittamisen (PKL 4:4) osalta, jossa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on päätettävä yhteydenpitorajoituksen poistamisesta, jos rajoi-

tuksen edellytyksiä ei enää ole. Matkustuskiellon kumoamisen osalta menettely poikkeaa myös vangittua koskevasta sääntelystä (PKL 3:17), jonka mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulee määrätä vangittu päästettäväksi vapaaksi, ellei edellytyksiä vangittuna pitämiseen ole.

Poliisilaitos toteaa, että pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä ei tällä hetkellä ole lain mukaista velvoitetta ilmoittaa tuomioistuimelle tiedossaan olevia seikkoja, joiden perusteella edellytyksiä matkustuskiellon voimassa pitämiseen ei ole olemassa. Nyt esitettävän tehostetun matkustuskiellon myötä tuomioistuimen määräämien matkustuskieltojen määrä tulee jonkun verran nousemaan. Käytännössä tämä tulisi tarkoittamaan ainakin sen, että pidättämiseen oikeutettujen virkamiesten tulisi ainakin perus- ja ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan velvoittamina tehdä jatkossa käräjäoikeuksiin nykyistä enemmän hakemuksia tuomioistuimen määräämien matkustuskieltojen kumoamisesta.

Poliisilaitoksen esitys: Poliisilaitos katsoo, että pakkokeinolain 5 lukuun lisättäisiin säädös, jonka mukaan pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä olisi velvollisuus kumota myös tuomioistuimen tekemä päätös matkustuskiellosta viipymättä, jos kiellon edellytyksiä ei enää ole.

1.5. Tehostettu matkustuskielto ja rangaistuksen määrääminen

Toistaiseksi voimassa olevan lain mukaan esitutinnan aikana matkustuskiellosta tehdystä päätöksestä on käytävä ilmi kiellon voimassaoloaika (PKL 5:5). Päätöksestä on käytävä ilmi, että kielto on voimassa pääkäsitteilyyn asti, jos syyte on nostettu 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Vastaavasti matkustuskielto on kumottava kokonaan tai osittain heti, kun edellytyksiä sen voimassa pitämiseen sellaisenaan ei enää ole (PKL 5:8). Lain mukaan tuomioistuimen määräämän matkustuskiellon uudelleen käsitelyssä noudatetaan soveltuvin osin 3 luvun 15 §:n 1 momenttia (PKL 5:8).

Esityksessä ehdotetaan muutosta rikoslain 6:13 §:ään, jossa säädetään rangaistuksen määräämisestä. Ehdotuksen pykälän 1. momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin vähentämisestä määräaikaisesta rangaistuksesta. Ehdotuksen mukaan kaksi päivää tehostetussa matkustuskiellossa tai tutkinta-arestissa vastaisi yhden päivän vähennystä määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta. Esityksen mukaan tuomioistuimen olisi merkittävä tuomioon tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin alkamis- ja päättymispäivät.

Poliisilaitos katsoo, että tehostetun matkustuskiellon kumoamiseen liittyvä menettely erityisesti matkustuskiellon rikkomisen yhteydessä ei ole riittävän selkeä. Pakkokeinolain 5. lukua uudistettaessa on poliisilaitoksen näkemysten mukaan huomioitava, rikoslain 6:13§:ään tehtävillä muutoksilla tulee olemaan epäilylle mahdollisesti määrättävään tuomioon vaikutuksia, joita ei ole aiemmin määrättyillä matkustuskielloilla ole ollut. On todennäköistä, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tietoon tulee kesken esitutinnan, että tehostettuun matkustuskieltoon tuomioistuimen toimesta määrätty rikkoo matkustuskieltoa, mutta epäiltyä ei tavoiteta. Viitaten tämän lausunnon kohdassa 1.4 esitettyyn poliisilaitos katsoo, että pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tulisi asettaa velvoite saattaa tuomioistui-

men tietoon viivytyksettä ne seikat, joiden perusteella epäillylle määrätty tehostettu matkustuskielto tulisi kumottava kokonaan tai osittain.

Poliisilaitoksen esitys: Se lisäksi, mitä poliisilaitos on kohdassa 1.4 esittänyt, pakkokeinolain 5 lukuun lisättäisiin säädös, jonka mukaan tuomioistuimella on mahdollisuus kirjata matkustuskiellon kumoaminen (päättyminen) sille päivälle, kun edellytyksiä sen voimassa pitämiseen sellaisenaan ei enää ollut.

1.6. Selvitys tehostetun matkustuskiellon edellytyksistä.

Esitetyn uuden pakkokeinolain 5:1a luvun 3 momentissa säädetään siitä, mitä tuomioistuimen tulisi ottaa huomioon tehostettua matkustuskieltoa määrätessään. Esityksen mukaan tuomioistuimen ratkaisu perustuisi (vangitsemis)asian käsittelyn yhteydessä esitettyyn selvitykseen 3 momentissa säädetyistä seikoista. Esityksen mukaan selvityksen kokoaisi ja esittäisi pääsääntöisesti rikoksesta epäilty, hänen asiamiehen tai puolustajansa, koska selvityksen tekeminen on yleensä rikoksesta epäillyn intressien mukaista. Esityksessä tuodaan julki, että "Jos riittävä selvitys olisi käytössä jo vangitsemista koskevan asian ensimmäisessä käsittelyssä, tuomioistuin voisi käsitellä tehostetun matkustuskiellon edellytyksiä jo tässä yhteydessä."

Pakkokeinolain 3:3§ mukaan vangitsemisvaatimus on tehtävä kirjallisesti. Vaatimus pidätetyn vangitsemisesta saadaan tehdä myös suullisesti tai puhelimitse. Näin tehty vaatimus on viipymättä toimitettava kirjallisesti. Pakkokeinolain lainvalmistelutekstien mukaan kirjallisessa muodossa olevan vaatimuksen tulisi olla niin kattava, että ilman vangitsemisistunnossa esiin tulevia uusia seikkoja vaatimusta ei tarvitsisi merkittävästi täydentää. Lainsäätäjän näkemyksen mukaan edellä mainittu toimintatapa edistää vangittavaksi vaaditun mahdollisuuksia vastata vangitsemisvaatimukseen eli tukee oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista.

Poliisilaitos esittää ensinnäkin toiveen, että lainvalmistelutekstissä tuotaisiin nykyistä selkeämmin julki se, mitä pidettäisiin pykälässä mainittuna riittävänä selvityksenä. Poliisilaitos pitää selvänä, että vangittavaksi vaaditut tulevat esittämään jo vangitsemisasiain 1. käsittelyn yhteydessä vähintään suullisesti pakkokeinolain 5:1a luvun 3. momentin mukaisia selvityksiä. Toisaalta lienee selvää, että pakkokeinolain 2:12 d §:n mukaisen teknisen valvonnan järjestäminen heti 1. vangitsemisoikeudenkäynnin jälkeen ei esim. järjestelmän asennuksen edellyttämän työn johdosta ole mahdollista.

Edellä mainitut seikat huomioiden poliisilaitos toteaa, että esityksessä vangitsemisvaatimuksen esittäjälle asetettu vaatimus tutustua ja vastata vangitsemiskäsittelyn yhteydessä suullisesti (tai kirjallisesti) annettuun selvitykseen ei voida pitää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteiden mukaisena. Poliisilaitos pitää selvänä, että vangitsemisvaatimuksen esittäjällä tulee olla todellinen mahdollisuus selvittää lähtökohtaisesti kirjallisesti kirjallisessa selvityksessä esitettyjen seikkojen todenperäisyys yms. seikat. Tämän "vastaselvityksen" tekeminen esitutinnan yhteydessä ja riittävän perusteellisesti ennen vangitsemisasiain uudelleen käsittelyä voidaan kat-

soa olevan myös epäillyn etu. Poliisilaitos katsoo, että kyseisen selvityksen tekemiseen tulee varata esitutkintaviranomaiselle aikaa ainakin 3 päivää.

Em. seikat huomioiden poliisilaitos katsoo, että Pakkokeinolain 5:1a luvun 3. momentin mukainen selvityksen käsittely tulisi olla mahdollista lähtökohdaisesti vain hyvissä ajoin ennen vangitsemisasian uudelleen käsittelyä. Käsittely voisi olla mahdollista vain poikkeuksellisesti vangitsemisasian 1. käsittelyn yhteydessä.

Poliisilaitoksen esitys: Pakkokeinolain 5:1a luvun 3. momentti kirjataan muotoon: "Harkitessaan tehostetun matkustuskiellon määräämistä tuomioistuimen on otettava huomioon viimeistään 3 päivää ennen vangitsemisen uudelleen käsittelyä esitutkintaviranomaiselle sekä vangitsemisasiaa käsittelevälle tuomioistuimelle esitetty kirjallinen selvitys:..."

1.7. Näyttö tehostetun matkustuskiellon rikkomisesta.

Matkustuskieltoa rikkonut henkilö otetaan kiinni ja hänet saadaan pidättää ja vangita riippumatta siitä, kuka päätöksen matkustuskiellosta on tehnyt (PKL 5:10). Käytännön poliisityössä matkustuskiellon rikkomisesta on suoritettu uusi tutkinta mahdollisen uuden rikosepäilyn yhteydessä tai ilman rikosepäilyä matkustuskiellon rikkomisen -nimikkeellä poliisilain 6 luvun mukaisesti.

Uudessa pakkokeinolain 2:12 j §:ssä säädettäisiin tutkinta-arestin määräysten ja velvollisuuksien rikkomisesta. Lain mukaan jos Rikosseuraamuslaitos tekemänsä selvityksen perusteella toteaa, että tutkinta-arestiin määrätty on rikkonut lievästi ja ilman 12 i §:n 2 momentissa tarkoitettua syytä tutkinta-arestin määräyksiä tai velvollisuuksia, Rikosseuraamuslaitos antaa hänelle kirjallisen varoituksen...

Poliisilaitos toteaa, että esityksessä ei ole juurikaan tuotu julki niitä seikkoja, mitä "Rikosseuraamuslaitos tekemä selvityksen" tulisi pitää sisällään. Poliisilaitos on tässä lausunnossaan kohdassa 1.2. tuonut julki näkemyksenä, jonka mukaan esityksestä ei käy riittävällä tavalla julki tehostetun matkustuskiellon yhteydessä avulla saatavien tietojen käsittelyyn liittyviä seikkoja. Poliisilaitos toivoo, että sen lisäksi, että pakkokeinolain 2:12 d§ mukaisen teknisen valvonnan avulla saatavat tiedot ovat toimitettavissa esitutkintaviranomaiselle, olisivat nämä tiedot aina sellaisenaan riittävä näyttö matkustuskiellon rikkomisesta kiellon rikkojan pidättämiseksi ja vangitsemiseksi.

Poliisilaitoksen esitys: Pakkokeinolain 5:10 § lisätään säädös: Jos tehostettuun matkustuskieltoon määrätty rikko kiellon ehtoja pakkokeinolain 2:12 d§ perusteella suoritettuna teknisen valvonnan avulla saatavien tietojen perusteella, saadaan kieltoon määrätty pidättää ja vangita.

2.1. Säilytys poliisivankilassa, yleistä

Mietinnöstä käy ilmi, että poliisivankiloissa on vuosittain runsaat 2 000 tutkintavankia ja heidän keskimääräinen säilytysaikansa poliisivankilassa on vajaa kaksi viikkoa. Enintään 7 päivää poliisin tiloissa säilytetään tutkinta-

vangeista noin 45 prosenttia ja yli 14 päivää poliisin tiloissa viettää enää kolmannes tutkintavangeista. Tutkintavankilassa tutkintavanki vietti vuonna 2014 keskimääräisesti 3,8 kuukautta eli yli 100 päivää.

Poliisilaitos tuo julki näkemyksensä, että mietinnöstä ilmi käyvien tilastotietojen perusteella tilanne tutkintavankien säilyttämisen osalta on vähintäänkin tyydyttävällä tasolla. Vaikuttaa siltä, että keskimääräisestä tutkintavankeusajasta tutkintavanki viettää poliisivankilassa vain kymmenesosan. Edellä esitetyistä tilastotiedoista huolimatta tutkintavankeuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aikaa, jonka tutkintavankia voitaisiin säilyttää poliisin ylläpitämässä säilytystilassa, lyhennettäisiin nykyisestä hyvin merkittävällä tavalla.

Työryhmän mietintöön on perusteltu sen hallituksen esitykseen muotoon kirjatun rakenteen johdosta muutamassa eri kohdassa perusteluja sille, miksi tutkintavankeuslain 2 luvun 1§:ää ollaan muuttamassa. Poliisilaitos haluaa lausunnossaan lainata yhtä näistä kohdista 3.1.2. ja ns. "kolmas keino":

"Vaikka säilytysaikaa lyhennettäisiin, tämäkään ei välttämättä riittäisi täyttämään kansainvälisten valvontaelinten suosituksia. CPT on toistuvasti todennut, että tutkintavankeja ei tulisi säilyttää poliisilaitoksilla lainkaan. Tämä periaate sisältyy myös Euroopan neuvoston vankilasääntöjen sääntöön 10.2. Näin ollen vapautensa menettänyt tulisi siirtää pois poliisin säilytystilasta, kun tuomioistuin on päättänyt hänen vangitsemisestaan eli yleensä viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta.

*Tutkintavankien siirtämisen heti vangitsemisoikeudenkäynnin jälkeen vankilaan tulisi olla lähtökohtainen, pitemmän aikavälin tavoite. Tämän tavoitteen saavuttaminen ei kuitenkaan ole välittömästi mahdollista, koska tutkintavankiloina toimivat vankilat ovat nykyiselläänkin pääosin täynnä. Tutkintavankilojen ongelmaksi on myös, että tutkintavankien yhteydenpitorajoitusten toteuttaminen voi olla vaikeaa, varsinkin yliasutustilanteessa. Lisäksi tutkintavankien nopeampi siirtäminen poliisin tiloista tutkintavankiloihin edellyttäisi nykyistä parempien kuulustelutilojen järjestämistä vankiloihin. Poliisille aiheutuisi lisäkustannuksia kuulustelumatkoi-
sta. On myös esitetty, että esitutinnan kesto tulee pidentymään huomattavasti. Näillä perusteilla ehdotetaan, että tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:ää muutetaan siten, että tutkintavangin säilytysaikaa lyhennetään nykyisestä."*

Poliisilaitos toteaa, että esityksessä ei ole tuotu julki muita perusteluja säilytysajan leikkaamisella 75 %:lla nykyisestä tasosta, kuin CPT:n suositukset sekä Euroopan neuvoston vankilasääntöjen sääntö. Samalla vaikuttaa siltä, että edellä esitettyjen erityisesti rikostorjunnan tarpeiden huomioiminen on jäänyt käytännössä täysin vaille merkitystä. Poliisilaitos pitää nyt esitettyä viikon säilytysajan tarkoittavan käytännössä sitä, että CPT:n suositukset täyttyisivät käytännössä täysmääräisinä. Sisä-Suomen poliisilaitos ei pidä edes mahdollisena, että olemassa olevien vankikuljetusten (2krt/vko) lisäksi yksittäisten tutkintavankeja ryhdyttäisiin kuljettamaan esim. Jyväskylän poliisiaseman ja Kuopion vankilan välillä tehokkaan tutkinta-ajan maksimoimiseksi. Poliisilaitos pitää selvänä, että ylimääräinen kuljetustoiminta tulisi sitomaan merkittävä määrän tutkijaresursseja, joiden käytettävyys olisi si pois paljon vangitsemisiä edellyttävien vaativien rikosten tutkinnasta.

Käytännössä tämä tulisi tarkoittamaan vaativien rikosten tutkinnan tulosten heikkenemistä eli esim. henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten selvitystason laskua.

Poliisilaitos on lausuntonsa alussa todennut, että Oikeusministeriön asettaman työryhmän mietintö on yleisesti ottaen asiallinen ja riittävän laajasti perusteltu. Poliisilaitos pitää kuitenkin selvänä, että esityksessä ei ole riittäväällä tavalla huomioitu tutkintavankeuslain 1 luvun 3 §:ään kirjattua tutkintavankeuslain tarkoitusta turvata rikoksen esitutkinta. Poliisilaitos tuo julki näkemyksensä, jonka mukaan tutkintavankeuden ko. tarkoitusta ollaan esityksessä huolestuttavalla tavalla vaarantamassa. Poliisilaitos korostaa erityisen painokkaasti, että työryhmä on ehdottamassa tutkintavankeuslakiin poliisitoiminnan kannalta hyvin merkittävää muutosta. Poliisilaitos toteaa, että niitä vaikutuksia, joita tutkintavangin säilytysajan lyhentämistä nykyisestä neljästä viikosta yhteen viikkoon, on erityisesti epäiltyjen rikosten selvittämiseksi, on esityksessä käsitelty riittämättömästi.

Poliisilaitos pitää selvänä, että erityisesti vaikeuttamisvaaran käsillä ollessa tuomioistuimien määrää vangitsemisvaatimuksen esittäjä pyynnöstä kaikissa tapauksissa jonkinlaisen yhteydenpidon rajoituksen. Esityksessä kohdassa 3.1.1. tuodaan esiin riidaton tosiseikka: "sähköisen valvonnan haittana voidaan pitää sitä, että valvonnassa tutkintavankeuden ensisijaisena tarkoituksena oleva vankilassaolon eristämisvaikutus ei toteudu. Valvontaan asetetulla olisi näin mahdollisuus halutessaan pyrkiä vaikeuttamaan esitutkintaa."

Esityksessä tuodaan julki ikään kuin tosiasioina, että vaikeuttamisvaaraa voitaisiin torjua 1) sijoittamalla valvontaan vain epäiltyjä, joilla vaikeuttamisvaaran riskiä pidetään vähäisenä, taikka 2) toteuttamalla valvonta mahdollisimman tiukasti esimerkiksi liikkumisen jatkuvalla valvonnalla.

Poliisilaitos toteaa, että edellä kohdassa 1) esitettyyn torjuntakeinoon on käytännössä paras keino se, että tehostettuun matkustuskieltoon ei ylipääntään voida määrätä henkilöitä, joiden epäillään vaikeuttavan esitutkintaa, kuten poliisilaitos on lausunnossaan kohdassa 1.1. esittänyt. Edellä kohdassa 2) esitettyyn torjuntakeinoon poliisilaitos toteaa, että liikkumisen täydellisellä kieltämisellä ei voida estää sitä, että kieltoon määrätty soittaa puhelimella tai on kotonaan tapaamansa rikoskumppaninsa välityksellä yhteydessä jutun todistajaan.

Sanamuodoltaan täsmennyksessä säännöksessä tuomioistuimelle ollaan antamassa oikeus päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisiin säilytystilaan, jos sijoittaminen olisi välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi, turvallisuussyistä taikka rikoksen selvittämiseksi. Esityksen mukaan 1) "sijoittaminen voisi olla välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi esimerkiksi silloin, kun esitutkinnassa olevassa rikosasiassa olisi epäiltynä useita henkilöitä". Esityksessä todetaan myös, että 2) "Yhteydenpitorajoitus on yleensä helpompi toteuttaa poliisin säilytystilassa kuin vankilassa" ja vielä 3) "sijoittaminen poliisivankilaan voisi olla välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi esimerkiksi, kun kyse olisi erittäin laajasta ja monimutkaisesta rikoskokonaisuudesta, jossa olisi lukuisia epäiltyjä." Säilytysaika poliisin tiloissa olisi näissäkin tapauksissa enintään seitsemän vuorokautta.

Poliisilaitos haluaa selventää edellä mainittuja kohtia 1), 2) ja 3) seuraavasti käytännön näkökulma huomioiden:

- 1) Sijoittaminen on lähtökohtaisesti aina välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi silloin, kun esitutkinnassa olevassa rikosasiassa on epäiltynä useita henkilöitä.
- 2) Yhteydenpitorajoitus esim. muihin tutkintavankeihin on toteutettavissa vain poliisin säilytystilassa.
- 3) Sijoittaminen poliisivankilaan on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi erityisesti silloin, kun kyse olisi erittäin laajasta ja monimutkaisesta rikoskonaisuudesta, jossa olisi lukuisia epäiltyjä.

Edellä mainitut seikat huomioiden poliisilaitos toteaa, että esitutkinnan kohteena olevien rikoksen tutkinta voidaan jokaisessa edellä mainitussa kohdassa käytännössä lopettaa 7 vuorokauden jälkeen. Tutkintaa on tämän jälkeen mahdollista jatkaa asianosaisten yhdessä laatimien lausuntojen kirjaamisena.

Poliisilaitos korostaa, että se pitää esityksessä julki tuotua pitkänajan tavoitetta tavoittelemisen arvoisena, mutta katsoo, että nyt esitetty muutos on liian suuri ottaen huomioon erityisesti rikostorjunnan tarpeet. Poliisilaitos toivoo, että korruptoitumattomasta viranomaistoiminnasta kansainvälisesti kuuluisan Suomen lainsäädäntöön tekemät muutokset ottaisivat huomioon myös viranomaistoiminnan tarpeet ja olisivat nyt esitettyä tasoa maltillisempia. Poliisilaitos haluaa uskoa, että Suomella on mahdollisuus todeta nyt esitetyn muutoksen olevan selkeä askel kohti lopullista päämäärää, eli esitettyjen suositusten ja olemassa olevien sääntöjen mukaisen tavoitteen saavuttamista.

Kuten edellä on todettu, tutkintavangin keskimääräinen säilytysaika poliisivankilassa on vajaa kaksi viikkoa. Enintään 7 päivää poliisin tiloissa säilytetään tutkintavangeista noin 45 prosenttia ja yli 14 päivää poliisin tiloissa viettää enää kolmannes tutkintavangeista. Poliisilaitos katsoo, että em. lukujen perusteella poliisivankilassa tapahtuvaa säilytysaikaa on mahdollista laskea nykyisestä neljästä viikosta ilman merkittävää haittaa rikostorjunnalle kahteen viikkoon.

Poliisilaitoksen esitys: Laki tutkintavankeuslain 2 luvun 1 § 3. momentti kirjataan muotoon: Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkinta-vanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka rikoksen selvittämiseksi. Tutkintavankia ei saa tällöinkään pitää poliisin säilytystilassa 14 vuorokautta pidempää aikaa, ellei siihen ole poikkeuksellisen painavaa, tutkintavangin turvallisuuteen tai pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 b kohdassa tarkoitettua vaarasta aiheutuvaa, erillään pitämiseen liittyvää syytä.

2.2. Säilytys poliisivankilassa, asian uudelleen käsittely

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 § 4 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että jos tutkintavangin säilytysaika poliisin säilytystilassa ylittäisi seitsemän vuorokautta, pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän

olisi saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Voimassa olevassa säännöksessä tämä aika on neljä viikkoa.

Pakkokeinolain 3:15 § mukaan vangitsemisvaatimusta ei tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsittelystä.

Poliisilaitos viittaa kohdassa 2.1. lausumaansa ja toteaa, että tutkintavangin sijoittamista poliisivankilaan tulisi käsitellä vangitsemisasian uudelleenkäsittelyn yhteydessä eli kahden viikon kuluttua vangitsemisasian 1. käsittelystä. Poliisilaitos toteaa, että poliisivankilassa sijoitettuna olevan tutkintavangin vangitsemisasian uudelleenkäsittely (ainakin sijoituspaikan osalta) järjestettäisiin näin ollen automaattisesti joko epäillyn aloitteesta tai pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän aloitteesta.

Poliisilaitoksen esitys: Laki tutkintavankeuslain 2 luvun 1 § 4. momentti kirjataan muotoon: Jos tutkintavanki sijoitetaan poliisiin ylläpitämään säilytystilaan, sijoittamista koskeva asia ja sen perusteet on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasian kanssa pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä. Tutkintavanki voi saattaa poliisiin säilytystilassa säilyttämisen tuomioistuimen uudelleen käsiteltäväksi myös erikseen, jolloin noudatetaan soveltuvin osin mainitun pykälän 1, 3 ja 4 momentissa säädettyä menettelyä. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän on saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos tutkintavankia on säilytettävä säilytystilassa yli *neljätoista* vuorokautta. Myös tällöin noudatetaan soveltuvin osin pakkokeinolain mainittuja säännöksiä.

2.3 Tutkintavangin uudelleenkuuleminen esitutkinnassa

Esityksessä tutkintavankeuslain 3 luvun 8 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tutkintavangin säilytysaika poliisin tiloissa oleellisesti lyhennettäisiin myös ns. uudelleenkuulustelujen osalta.

Poliisilaitos pitää selvänä, että tutkintavankien tekemäksi epäiltyjen rikoksen esitutkinta on usein vielä viikon kuluttua vangitsemisvaatimuksen 1. käsittelystä niin kesken, että tutkintavangin siirtäminen poliisiin ylläpitämään säilytystilaan esitutkinnassa kuultavaksi tulee tarpeelliseksi.

Työryhmä esittää, että tutkintavangin säilyttäminen poliisin tilassa ei saisi tällaisissa tilanteissa kestää matka-aika mukaan lukien 12 tuntia pitempää aikaa vuorokaudessa.

Poliisilaitos toteaa, että esityksestä ei juuri löydy perustelua sille, miksi nykyisin mukaan enintään 14 vuorokautta kestävä sijoittamisaika ollaan lyhentämässä tasan 324 tuntia eli enintään 12 tuntiin. Erityisesti menettelyn toiminnallisia vaikutuksia on käsitelty äärimmäisen vähän tai ei juuri lainkaan.

Poliisilaitos tuo julki esimerkin, jolla se pyrkii esittämään ko. 12 tunnin olevan täysin riittämätön säilytysaika. Tutkinnassa on rikoskokonaisuus, johon tutkintavanki on vangittu kaksi viikkoa sitten. Epäiltyä on kuultu ennen van-

gitsemisvaatimusta kahdesta ja vangitsemisen jälkeen kerran ennen vankikuljetuksen lähtöä tutkintavankilaan. Kuulusteluissa epäilty ei ole lausunut mitään. Esitutkinta on edennyt ja epäiltyä tulisi kuulla uudelleen kertyneestä näytöstä, joka perustuu kolmen muun epäillyn sekä rikoksen asianomistajan kertomaan. Tutkinnanjohtaja on tehnyt myös päätöksen kotietsinnästä, jolla epäilty haluaa olla läsnä. Lisäksi poliisin tietojärjestelmiin on kirjattu virka-apupyynnö, epäillyn kuulemiseksi. Tutkinnanjohtaja katsoo, että em. toimenpiteet olisi hyvä tehdä samalla kertaa.

Tutkija, jonka virkapaikka on Sisä-Suomen poliisilaitoksen Jyväskylän poliisiasemalla, lähtee ajamaan aamulla kello 06.00 kohti Kuopion vankilaa. Tutkija on parinsa kanssa perillä Kuopion vankilalla kello 08.00, jolloin tutkintavangin matka alkaa. Tutkintavanki on Jyväskylässä kello 10.00, jossa aloitetaan kuulustelut. Epäilty esittää 2 tuntia kestäneissä kuulusteluissa seikkoja, joiden perusteella asianomistajaa tulee kuulla uudelleen. Toinen tutkija on yhteydessä asianomistajaan ja suorittaa hänen kuulustelunsa kello 14.00 mennessä. Epäilty on ruokaillut poliisivankilassa ja hänen kanssaan lähdetään etsinnälle poliisiasemalta 30 kilometrin päässä sijaitsevaan etsinnän kohdepaikkaan. Etsintäpaikalla ollaan kello 14.00 ja etsinnältä palataan poliisiasemalle kello 16.00. Asianomistajan lausuntoon sekä etsinnällä ilmi tulleisiin rikosepäilyä tukeviin seikkoihin perustuva uudelleenkuulustelu suoritetaan samalla, kun etsintää koskeva pöytäkirja valmistuu ja se annetaan kohdehenkilölle tiedoksi. Uudelleenkuulustelu valmistuu kello 18.00. Tutkija jatkaa matkaa parinsa kanssa Kuopioon, jossa ollaan perillä kello 19.59, eli asetetussa määräajassa - alle 12 tunnissa. Tutkijan paluumatka virkapaikalle kestää väsymyksestä johtuen taukoineen 3 tuntia. Kotiin puolen tunnin matkan päähän tutkija lähteen ennen kymmentä eli kotimatkoineen työpäivän pituudeksi on tullut 05.30 - 22.30 välinen aika. Kotimatalla tutkija muistaa, että virka-apukuulustelu jäi suorittamatta.

Poliisilaitos haluaa korostaa, että mm. esitutkintalain 6:5§ antaa mahdollisuuden velvoittaa rikoksesta epäillyn, jonka pidättämiseen on pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n mukaiset edellytykset, olemaan läsnä esitutkinnassa enintään 24 tuntia. Poliisilaitos haluaa tuoda julki huolensa nyt esitetyn määräajan huimasta vähentämisestä ja toivoo asiaan rikostorjunnan tarpeet hiukan paremmin huomioivaa ratkaisua. Poliisilaitos katsoo, että ns. uudelleenkuulusteluja varten tutkintavangin sijoittaminen poliisivankilaan ilman tuomioistuimen erikseen asiassa tekemää päätöstä tulisi olla mahdollista kahden kuulustelupäivän eli matka-aikoineen kolmen vuorokauden ajan.

Poliisilaitoksen esitys: Tutkintavankeuslain 3 luvun 8 §:n 2 momentti kirjataan muotoon: Jos vankilassa oleva tutkintavanki kutsutaan henkilökohtaisesti kuultavaksi muuhun viranomaiseen kuin tuomioistuimeen, tutkintavanki voidaan tästä syystä päästää vankilan ulkopuolelle kuulemisen vaatimaksi ajaksi. Tämä aika ei saa matka-aika mukaan lukien olla seitsemää vuorokautta pidempi, ellei siihen ole kuulemisen perusteesta tai muusta vastaavasta perusteesta aiheutuvaa erityisen painavaa syytä. Jos tutkintavanki siirretään poliisin ylläpitämään säilytystilaan esitutkinnassa kuultavaksi siitä rikoksesta tai niistä rikoksista, joista hänet on vangittu, säilyttäminen poliisin tilassa ei saa matka-aika mukaan lukien kestää 36 tuntia pitempää, jollei 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettu tuomioistuin asiasta toisin määrää.

3 Lopuksi

Poliisilaitos kiittää Oikeusministeriötä sen antamasta mahdollisuudesta antaa lausunto asiasta, jonka poliisilaitos katsoo olevan merkittävä poliisitoiminnan ja erityisesti rikostorjunnan tuloksellisuuden näkökulmasta.

Timo Vuola

poliisipäällikkö

Ilkka Laasanen

rikosylikomisario